

EUHARISTIJA I ŽUPNA ZAJEDNICA U SVJETLU ZNAKOVA VREMENA

Tomislav Ivančić

Svako teološko istraživanje mora imati svoj »Sitz im Leben«. Božja riječ je, naime, uvijek konkretna. Ona postavlja čovjeku pitanja i traži odgovore, ona uvijek zahtijeva, ne vraća se bez ploda. Zato teološki govor mora biti rođen iz pomnog oslušivanja Božje riječi u Bibliji i u čovjekovoj stvarnosti.

Božji govor ima tako svoja dva bitna elementa. On je istodobno apstraktan i konkretan, vječan i vremenit. Biblijski Božji govor je vječan, za sva vremena. Božji govor međutim po znakovima vremena je konkretan, vremenit, traži određeni odgovor u sadašnjem trenutku. Vječni se biblijski Božji govor tako preko govora u znakovima vremena utjelovljuje u vremenitost i konkretnost. Iz toga slijedi da je Božji govor sakramentalan. On nosi u sebi vidljivi, konkretni znak i vječnu, nedokučivu Božju riječ. Preko konkretnog odgovora daje vječnu milost. Budući da se radi o govoru vječnog Boga vremenitom čovjeku Božji govor i ne može biti drugačiji nego sakramentalan, mora nositi vječnu istinu u vremenitom govoru. Inače ga čovjek ne bi mogao shvatiti. Otuda je razumljivo da je Isus, govoreći riječi spasenja čovječanstvu za sva vremena, napomenuo apostolima da više neće govoriti, jer oni ne bi mogli više nositi, nego će im poslati Duha koji će im uvijek napominjati i govoriti u svakom trenutku i svakoj životnoj situaciji (usp. Iv 16, 12—13). Isusove riječi su jasne iz Evanđelja, Duh međutim govori preko znakova vremena. Tko čita samo riječi Pisma, a ne i znakove vremena taj čini Božju riječ mrtvom. Nije čudo onda da je Isus neobično tvrde riječi upotrijebio prekoravajući svoje slušatelje što ne prepoznaju znakove svoga vremena. »Jao tebi, Korozaine! Jao tebi, Betsaido! Ta, da su u Tiru i Sidonu bila čudesa što su se u vama dogodila, već bi se odavno, odjeveni u kostrijet i posuti pepelom, obratili« (Mt 11, 21).« Licemjeri! Znae prosuditi izgled neba i zemlje. Kako onda ne prosudite ovo vrijeme?» (Luk 12, 56).

Teološka riječ, oslonjena na znakove vremena, postaje proroka. Prorok je onaj koji vječnu Božju riječ pretače u konkretne ljudske, društvene prilike. On zahtijeva uvijek prepoznavanje znakova vremena i konkretni odgovor na te znakove. Budući da je Crkva stalni vidljivi znak Krista i njegova spasa kroz povijest, to onda znači da je ona vidljiva ljudima određene povijesne epohe samo onda ako se utjelovila u svoje konkretno vrijeme, ako odgovara konkretnim povijesnim prilikama. Ne prepoznaje li ona znakove svoga vremena i ne odgovara li na njih, ona ne može biti vidljivi znak Krista i njegova Duha u svijetu. Otuda je shvatljivo da sv. Pavao veli da je Crkva izgrađena na apostolima i prorocima dok joj je ugaoni kamen Krist (usp. Ef 2, 20). Crkva živi dakle od apostolske riječi čiji je materijalni otisak sv. Pismo i od proroka

riječi čiji se izvor nalazi u znakovima vremena i u apostolskoj riječi. Tragični će trenuci za Crkvu prema tome biti uvijek kad u njoj ne bude proročke riječi. Ona će strašno trpjeti taj nedostatak, jer bez proroka neće znati reći pravu riječ ljudima određenog povijesnog razdoblja. Čovjekova vjera je odgovor Božjoj riječi. Kao što je Božja riječ vječna i konkretna, tako i vjera mora biti odgovor u tim koordinatama. Crpeći snagu iz vječnih i nevidljivih stvarnosti koje joj je dao Isus Krist, Crkva mora na konkretan način odgovoriti konkretnim znakovima svog vremena i tako postati za ljude vidljiv znak Isusa Krista. Odgovarajući dakle na znakove vremena u svijetu, Crkva postaje za svijet znak Isusa Krista. Prihvaćajući znak vremena ona ga pretvara u znak koji traži od ljudi odgovor. Tako imamo dvostruku znakovitost, jednu u svijetu drugu u Crkvi. O prihvaćanju tih znakova ovisi smisao Crkve i spas svijeta. Ne prihvaća li Crkva znakove vremena, ona je u nemogućnosti da ljudima propovijeda Krista. Ne prihvate li pak ljudi znak Isusa Krista u Crkvi, ne mogu postići svoje oslobođenje, svoj spas.

Teološko se istraživanje mora oslanjati kako na znakove u svijetu tako i na znak u Crkvi, ali jednako se mora oslanjati i na odgovor Crkve na znakove u svijetu i na odgovor ljudi na znak u Crkvi. Na govor i odgovore na taj govor. To istraživanje dakle mora upozoravati Crkvu na znakove Božjeg govora u svijetu i Pismu, ali jednako upozoravati Crkvu ako ona ne odgovara na te znakove. Ono mora upozoravati na znakove u Crkvi koji kazuju da ona ne odgovara znakovima u svijetu.

Crkva je zajednica Isusa Krista okupljena u Duhu Svetom. Nije dosta da je ona samo zajednica Isusa Krista, nego da je i konkretno sabrana u Duhu Svetom. A Duh Sveti, rekosmo, govori preko znakova vremena. Htjeli bismo ovdje shvatiti Crkvu u župnoj zajednici i zato ćemo upozoriti na neke znakove našega vremena i na odgovore koje zahtijeva Euharistija bez koje nema Crkve. Euharistija kao živi Isus Krist u Crkvi i znakovi vremena kao govor Duha koji poziva na konkretno okupljanje Crkve. Jedno i drugo traži poslušnost Kristu i Duhu. A to znači obraćenje Božjoj riječi u ovom vremenu.

1. Znakovi vremena u Crkvi i svijetu

Naše je vrijeme prepuno nemilosrdnih izazova za Crkvu. Sve moguće reforme kao da padaju u prazno. Različite krize, unatoč dogovaranjima i dobroj volji ljudi, ne silaze s dnevnog reda. Svima postaje jasno da za čovjeka ne postoje tehnička rješenja kao ni samo ljudska.

Ateizam, osobito spontani, sve jasnije i tjeskobnije zacrtava društvo oko nas. Ono, međutim, što tu biva jasna je činjenica da nije toliko reakcija na Boga i Isusa Krista koliko na Crkvu i njezine konkretne članove. Dovoljno je malo pomnijivije pogledati povijest Crkve i svijeta pa da se uoči, kako je razvoj mentaliteta prema ateizmu na Zapadu počeo s razjedinjavanjem Crkvi prije devetstotina godina i posebno sa zapadnim raskolom u šesnaestom stoljeću. Razdor u Crkvi svijet je podsvijesno doživljavao kao dokaz da tu Boga nema. Isus naime kaže da će svijet po ljubavi među kršćanima prepoznati Krista u Crkvi (usp. Iv 13, 35).

Ljubav vlada samo među onima koji su jedno. Zato je i jedinstvo znak da je Bog, Isus Krist tu. »Ne molim samo za njih nego i za one koji će po njihovoj riječi vjerovati u me, da svi budu jedno. Kao što si ti, Oče, u meni, i ja u tebi, tako neka i oni u nama budu jedno, *da svijet vjeruje da si me ti poslao!*« (Iv 17, 20—21). Razdor dakle među kršćanima služi da svijet povjeruje da u Crkvi nema Krista. Tako ne samo da svijet nema doživljaja da Bog jest, nego ima upravo pozitivan doživljaj da ga nema. Prema tome, želimo li ljudima dokazati Boga, nije dosta raznim metafizičkim dokazima to činiti, jer oni i tako ne mogu dokazati Isusa Krista, jedinog Spasitelja svijeta, nego treba ljudima omogućiti doživljaj Boga u Crkvi. To znači treba biti jedno, treba početi s Božjom ljubavi u Crkvi. A to onda znači radikalno poslušati Božju riječ. Shvatiti da je Božja ljubav nešto kvalitativno drugo od naših ljudskih ljubavi i Božje jedinstvo sasvim drugačije od naših ljudskih sjedinjavanja. Tek u toj kvalitativnoj drugačijosti moguće je prihvatiti i sve ljudske ljubavi.

Današnji čovjek unatoč svim mogućim okupljanjima i socijalizaciji mnogo trpi od osame. Svatko je sam. Pa i najdublje ljudske ljubavi još uvijek ne zadovoljavaju. Od egoizma u jedno dolazi do egoizma u dvoje, i kolektivnog egoizma. A svaki egoizam je uvijek rana na srcu čovjeka i to sržna i sudbinska rana čovjeka. Danas međutim vjernik i nevjernik doživljava osamu. A osama je prokletstvo, jer nije dobro da je čovjek sam (usp. Post 2, 18). Sigurno. Jer ni Bog nije sam, nego društvo, Trojica, koje povezuje Duh koji je ljubav. Prema tome ni čovjek, ako je stvoren na sliku Božju, ne može biti sam.

Čovjek danas doživljava najrazličitija robovanja. Prije svega on je pritisnut potrošačkim mentalitetom kome robuje, pritisnut ideologijama koje mu se nameću svim mogućim sredstvima komunikacija. Unatoč visokom standardu čovjeka robuje svom bogatstvu. On nema vremena ili ako ga materijalno ima, ne zna ga iskoristiti; doživljava dosadu koja je ubojita. Siromasi svijeta pak robuju neizglednoj borbi za svagdašnji kruh. Bogati su nemoćni u svom egoizmu i ne znaju i ne mogu podijeliti svoje bogatstvo sa siromasima i zato doživljavaju i ropstvo nečistoj savjesti. Siromasi su nemoćni da si pribave nepravedno raspodijeljeno blago zemlje.

Zbog te nemoći riječi svugdje danas doživljavaju inflaciju. One su prazne. Nedostaje im Riječ, koja bi dala sadržaj i snagu našim riječima.

U Crkvi, međutim, vlada neka mlahavost, nemoć, da se bar smanji, ako već ne može premostiti, raskorak između zahtjeva Evanđelja i odgovora Crkve na te zahtjeve. Evanđelje je radikalno, Crkva se međutim zadovoljava osrednjošću. Evanđelje zahtijeva od svakog kršćanina totalnu promjenu života, moralno i spoznajno, i predanje Isusu Kristu. Crkva, međutim, razvodnjava tu riječ govorom, da su samo sveci pozvani da potpuno slijede zahtjeve Evanđelja. Krist traži da se njegovi sljedbenici ne nazivaju učiteljima, očevima i sličnim naslovima, a Crkva se vjekovima sve do danas borila za titule i to gotovo doslovno baš za one koje Gospodin nije htio. Krist je bio protiv dugih haljina kao izraza religioznog pripadništva i protiv opasnih alibija u dugim molitvama, a Crkva

je zaglušila svoje Euharistijsko slavlje i službenike Crkve najrazličitijim dugim haljinama i nerazumljivim dugim molitvama. Krist je tražio da se da Bogu Božje a caru carevo, Crkva je međutim, preuzimala i carevo u ruke. Krist je tražio da njegovi sljedbenici budu spremni umrijeti sebi radi kraljevstva Božjega isto tako i za subraću, u Crkvi se, međutim, često mirno pušta da Kristova riječ (i on sam) umre u srcima samo da se sačuvaju neki običaji, teološki domišljaji i mudri govori o Bogu. Crkva, istina, mora nositi prošlost kao određeno nadahnuće u novom proživljavanju vjere, no ne kao balast. Radi se o tome da Crkva imade snage napustiti sve ono što danas očito spriječava naviještanje Evanđelja i spašavanje čovjeka. Sav je problem u tome što ona nema danas ni taj minimum hrabrosti. U prepirci o prošlosti, zamorena ljudskim religioznostima, ona je postala nemoćna da shvati život i da se radikalno pokrene prema evangelizaciji. Sigurno je da samo čudo može pomoći Crkvi. Ona je međutim u mogućnosti da načini to čudo. Ono što ne mogu ljudi može kršćanin, može Crkva. Ona može i mora činiti ono što je ljudima nemoguće. Inače ne vjeruje Bogu.

Za vanjsko jedinstvo Crkve u kojem bi ljudi mogli doživljavati živog Isusa Krista, nužno je unutarnje jedinstvo, naime otklanjanje prevelikog raskoraka između Evanđelja i Crkve u našem vremenu, između Kristovih zahtjeva i naših odgovora.

Pokušajmo ocrtati taj put promatrajući Euharistiju i župnu zajednicu.

2. Euharistija

»Euharistija je središte, izvor i vrhunac kršćanskog života, po njoj Crkva živi i raste, u njoj se iskazuje simbol one ljubavi mističnog Tijela bez kojega ne može biti spasenja. Svetkovanje Euharistije u najvećoj mjeri pridonosi tome da vjernici svojim životima izraze i drugima očituju misterij Krista i nepatvorenu narav prave Crkve.«¹

Bilo da govorimo o Euharistiji kao žrtvi, bilo o Euharistiji kao spomenčinu smrti i uskrsnuća Gospodinova, bilo o Euharistiji kao gozbi uvijek je prisutna jedna stvarnost koja zahtijeva da ne primamo uzalud milosti Božje i da svatko ispita sama sebe te onda jede od kruha i pije iz kaleža (usp. 1 Kor 11, 28). Uvijek se od kršćana za slavljenje Euharistije zahtijeva da odstrane sve što ih udaljuje od Boga i ljudi.

Euharistija je u biti spasiteljski i spasonosni čin. Spas se, međutim, sastoji u tome da se čovjek sjedini s Bogom, da ponovno postane sličan Bogu. Čovjekov se, naime, pad sastoji u tome da je u njemu poremećena sličnost s Bogom. On je prekinuo s Bogom, morao se sakriti pred Bogom. Istjeran je zato iz raja. Raj je međutim ne neko mjesto, nego prijateljstvo s Bogom. Spasiti čovjeka znači ponovno ga suobličiti Bogu. Bog je, međutim, Trojstvo. On je društvo. Savršeno jedinstvo triju osoba. Čovjek je rođen na sliku Božje znači prije svega to da je i on rođen

¹ Uputa o štovanju euharistijskog misterija Kongregacije obreda 1, 3, 6, 7. Dekret o ekumenizmu II. vat., 2, 15.

kao društvo. »Kad je Bog stvorio čovjeka, napravio ga je na svoju sliku; stvorio je muško i žensko. A kad ih je stvorio, blagoslovi ih i nazva — čovjek« (Post 5, 1—2). Unatoč razlikama i nesvodivosti jednoga na drugo — muško i žensko — ljudi ipak moraju biti jedno. Ne međutim jedno zbog toga što su ljudi, iste naravi, nego zbog Duha koji ih povezuje. Kao što u Bogu Duh povezuje osobe između sebe, i to baš ukoliko su osobe, tako mora biti i među ljudima ako žele biti na sliku Božju. Otuda potreba ljudi za zajedništvom, ali dubokim i nikada neostvarivim samo ljudskim sredstvima. Bog je ljubav (1 Iv 4, 8). Zato se k njemu dolazi samo po ljubavi. Za Duha Svetoga kaže teologija da je uzajamna ljubav Oca i Sina. Dakle samo on može povezivati i ljude da budu zajednica na sliku Božju i da ujedno ljudi kao pojedinci budu u toj zajednici na sliku Božju. Tamo gdje je ljubav, tamo je siguran spas. Tamo gdje je nema, tamo je prokletstvo.

Čovjekov istočni grijeh je upravo u egoizmu. To je ne samo istočni nego i sržni grijeh čovječanstva. Čovjek je otpao od ljubavi. Spasiti čovjeka znači ponovno ga privesti do mogućnosti da on ljubi. Omogućiti mu da bude jedno s drugima, da se dakle oslobodi egoizma.

Euharistija je tijelo Kristovo koje se za ljude predaje i krv Novoga zavjeta na otpuštanje grijeha.² Ako je grijeh dakle egoizam, onda je Euharistija oslobodilački sakrament od egoizma i prema tome omogućenje ljubavi raznih osoba. Ona je zahtjev za ljubavlju. Ona je komuni-tarni čin Crkve. Ona je sakrament zajednice.

Euharistija je prije svega događaj riječi i čina. Iako u ustanovljenju Euharistije ne možemo dokučiti *ipsissimu verba Jesu*, to ipak sa sigurnošću možemo znati *ipsissima facta Jesu*. Bilo da se radi o pashalnoj ili oproštajnoj večeri ili pak o prijateljskoj gozbi, uvijek su nam dostupni postupci Isusovi, jer je oproštajna večera bila povezana s tada uobičajenim palestinskim običajevima pri večeri. Sami ti postupci dovoljno kažu što se njima misli i čini. Lomiti kruh i dijeliti ga znači u židovskom mentalitetu uvesti nekoga u zajedništvo između domaćina i uzvanika.³ Isus stavlja svoje učenike pod istu sudbinu sa samim sobom. Uvodi ih u ljubav. Na čovjeku je samo da odgovori na tu ljubav.

To je istodobno simbolička radnja koja nosi stvarnost ne bilo kakvog jela i pila, nego tijelo i krv Kristovu. Tu se događa da »udioništvo u tijelu i krvi Kristovoj ima kao posljedicu baš to da prelazimo u ono što primamo«.⁴ Simbolika postaje stvarnost. Svi stupaju u zajedništvo s Bogom i svi postaju jedno između sebe, jer ih čeka povratak u raj koji su osobe trojedinog Boga.

Važno je ovdje naglasiti da je pashalni čin uvijek označavao spomen-čin oslobođenja Izraela kao zajednice. Preko starozavjetnog qahala, zajed-

² Usp. riječi pretvorbe u euharistijskim molitvama.

³ Usp. H. J. Weber, *Eucharistie-Sakrament der Christusgemeinschaft. Exegetisch-dogmatische Überlegungen*, u *Theologie und Philosophie*, 2 (1973), 198—200.

⁴ Usp. *Uputa o štovanju euh. misterija*, 7.

nice, i u njemu — Jahve spasava pojedince. Samo onaj koji pripada Božjem narodu može i mora sudjelovati u slavljenju Pashe. Pri slavljenju, dakle, Euharistije ne radi se toliko o tome da mi zahvatimo taj čin nego da taj prošli događaj sada zahvati nas.⁵ Ako nema našeg odaziva, nema ni spasa. Ljubav je slobodna odluka čovjekova, iako potpomognuta milošću.

U Euharistiji se događa i nešto drugo. Sveti Pavao naziva Crkvu Tijelom Kristovim (usp. 1 Kor 12, 27). To Tijelo se stvara euharistijskim blagovanjem. Jedući tijelo Kristovo vjernici postaju Tijelo Kristovo. Krštenje je klica koja u Euharistiji izrasta u ostvarenje, koje u sebi sadrži.⁶ To sjedinjenje u Euharistiji postaje tako realno sjedinjenje s Kristom da je zajedništvo svih sjedinjenih sam Krist. Euharistija je dakle ona stvarnost koja realizira vidljivost Isusa Krista u zajednici vjernika. Kad blagujemo Krista, povezujemo se s Ocem i između sebe, i upravo po tom povezivanju bivamo slični trojedinom Bogu. Tako ostvarenje vidljivog Krista u euharistijskoj zajednici vjernika postaje ostvarenje spasa.⁷

Te su misli prisutne u kršćanskim dokumentima tijekom čitave povijesti Crkve.

Prvi su kršćani na poseban način proživljavali bratstvo. Odluka da im u Jeruzalemu vlasništvo bude zajedničko sigurno je bila motivirana Euharistijom.⁸ Oni su se stalno držali zajedno, svaki dan išli na molitvu u hram a po kućama lomili kruh, što je oznaka za Euharistiju. Hvalili su Boga i zato uživali naklonosti naroda (usp. Dj 2, 42—47). Hvali Boga i zahvaljuje mu samo onaj koji doživljava da je u Bogu spašen, da je u zajedništvu s braćom i s Bogom. On je svjestan da se Euharistija može slaviti samo čistim srcem i prije svega u nesebičnom sjedinjenju s braćom.⁹

Uloga Duha Svetoga pri Euharistiji je također velika. Bez njega uopće ne može biti ploda Euharistije, naime zajedništva. Apostoli nisu slavili Euharistiju dok ih Isus nije napustio. Duh Sveti nije djelovao prije Kristova odlaska iako je i prije bio dan apostolima. I Crkva nije počela živjeti prije Uzašašća i Duhova. Još je Isus bio vidljiv među ljudima i nije bilo potrebno njegovo Tijelo kao zajednica da bi ga ljudima svjedočilo i pokazivalo. Da bi nastala zajednica, bilo je potrebno da je stvori Duh Sveti. On međutim nije djelovao dok je Isus bio s apostolima. A dok nije bilo zajednice, ljudi nisu mogli osjetiti svoje otkupljenje, jer samo u zajednici nastaje otkupljenje. Zato je razumljivo da Isus kaže apostolima da je za njih bolje da on ode (usp. Iv 16, 7). Cilj Kristove žrtve, pa prema tome i Euharistije koja posadašnjuje i čini učinkovitom

⁵ Usp. J. Kolanović, *Euharistija kao memorijal, spomen-čin u Bogoslovskoj smotri*, 3—4 (1968), 310.

⁶ To je zajedništvo posebno izraženo u Iv 6, 50 sl.; 1 Kor 11, 17—34 i 1 Kor 10, 16 sl.

⁷ To u nas još zvuči teoretski, jer naši euharistijski sastanci ne povezuju, svatko i dalje ostaje sam. Zato su ove misli više izazov nego stvarnost, više perspektiva nego sadašnjost, više zahtjev nego ostvarenje.

⁸ Usp. Dj 2, 44 sl; također D. Stanley, *Ökumenisch bedeutsame Aspekte der ntl. Lehre von der Eucharistie* u: *Concilium*, 3 (1963), 288.

⁹ Pavao kori nereda na euharistijskim sastancima u Korintu. Usp. 1 Kor 11, 17—34.

Kristovu žrtvu, jest dakle u tome da se svi ljudi ujedine, da se skupi ono što je po Adamu bilo izgubljeno i da se po tom ujedinenju svi pomire s Ocem (usp. 1 Iv 4, 10 i 1, 7; Otkr 5, 6—14).

Prva Crkva je jednako proživljavala tu stvarnost. *Didahé* doslovno govori: »Sakupivši se u dan Gospodnji, lomite kruh i dajte hvalu, a prije toga ispovijedite svoje grijehe, tako da bi vaša žrtva bila čista. Svaki koji ima kakvu razmircu sa svojim drugom neka se s vama ne sastane dok se ne pomire da vam se žrtva ne bi obešćastila.«¹⁰ Euharistija je dakle uzaludna ako ljudi ne odbace sve što ih razdvaja. Za Ignacija Antiohijskog Euharistija je princip crkvenog jedinstva.¹¹ Apologeta Justin veli u svojoj *Apologiji* o tom jedinstvu svih: »I u sunčev dan imamo sastanak, bilo da boravimo u gradu ili na selu.«¹² Odsutnima su se nosile čestice Euharistije što je kasnije činio biskup tako da je čestice u znak zajedništva slao prezbiterima da ih uključe u svete darove svojih Euharistija.¹³ Posvađeni se moraju prije Euharistije pomiriti, zahtijeva *Apostolska Didaskalija* iz Sirije.¹⁴ Bez Euharistije kršćani jednostavno nisu mogli zamisliti svoj život.¹⁵ Ne prisustvovati euharistijskom skupu značilo je raskinuti sa zajednicom uopće kao i s vjerom. Tako odlučuje Sinoda u Sardici 343. godine.¹⁶

U mnogih crkvenih Otaca, osobito u sv. Augustina, naziv mistično tijelo Kristovo upotrebljava se prvenstveno za euharistijsko tijelo; to se istodobno gleda zajedno s crkvenim tijelom. Crkva i Euharistija su postavljene kao posljedica i uzrok. Crkva je, ukoliko je zajedništvo, sama res Euharistije.¹⁷ Za Augustina je baš to stvaranje zajedništva sakramentalno događanje, sama Euharistija. Grčki Oci jednako slave spomen-čin Gospodinov kao synaxis, koinonia, zajedništvo. O tome osobito govore spisi Ivana Damščanskog, Ivana Zlatoustog i Pseudo-Dionizija Areopagite. Srednjovjekovni teolozi također vide bit Euharistije u zajedništvu. Tako Amalar iz Metz i Remigije iz Auxerre tumače izraz »collecta« u smislu sazivanja naroda u jedno.¹⁸ Pa i nauka o transubstancijaciji neće mnogo umanjiti taj temeljni pristup. Tako govori i četvrti Lateranski koncil.¹⁹ Albert Veliki kaže da je forma kojoj se priključujemo Sin Božji dok je Euharistija sakrament kojim se uključujemo u Tijelo Kristovo.²⁰ I kod kasnijih teologa res sacramenti je jedinstvo, a djelovanje je communica-

¹⁰ *Didahé*, 14, 1—3.

¹¹ Usp. Eph 3; 20, 2 Phd 4, Magn 9, 1—2, Smyrn 8, 1—2.

¹² Justin, 1 Apol, 67, 3.

¹³ Usp. J. A. Jungmann, *Fermentum* u LThK, 4, 83 sl.

¹⁴ Usp. *Didaskalija Apost.*, 2, 59, 3.

¹⁵ »Sine dominico non possumus!« — bio je uzvik kršćana za Dioklecijanovu progonstva.

¹⁶ »... ut si quis laicus... tres dominicos dies... non celebrasset conventum, communione privaretur« Conc. sard., Can 11.

¹⁷ Usp. H. de Lubac, *Corpus Mysticum. Kirche und Eucharistie im Mittelalter*, Einsiedeln, 1969, str. 209 sl.

¹⁸ »Collecta vero, quia populus inchoatur colligare in unum.« Usp. H. de Lubac, *Corpus Mysticum*, str. 29. sl.

¹⁹ »Transubstantiatis... ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus«. DS 802.

²⁰ »Forma autem cui alligamur, Filius est... et sacramentum corporis et sanguinis est, quo Christo incorporamur.« Albert, *De Euchar.*, d. 3, tr. 1, c. 9.

tio. Sveti Bonaventura sve to shvaća pod pojmom personalne unije.²¹ Značajka srednjovjekovne Euharistije je i obvezatna župska misa gdje je vrlo važna zajednica i zato se svuda održava samo jedno bogoslužje.²² Kasnije se međutim pod raznim utjecajima — ali prije svega zbog sve masovnijeg i zbog toga razvodnjenog kršćanstva koje se vraća u religiozno-individualističke okove — događa da vjernici u misi postaju sve pasivniji i da individualna pobožnost gura u pozadinu zajedničarski značaj Euharistije. Euharistija se neće više morati bezuvjetno služiti vezana uz mjesnu Crkvu, nego će pojedinac na bilo kojem mjestu i u bilo koje vrijeme moći biti na misi. To su počeci čije rezultate danas vidimo na našim misama, gdje su svi ostali, poput Adama i Eve nakon grijeha, skriveni u anonimnosti i stoga u bijegu pred odgovornim obraćenjem koje stvara zajednicu i koje se može dogoditi samo u konkretnoj zajednici. Nije čudo ako Crkva još ne pokazuje otkupljeno lice u svojim članovima. Bez ljubavi stvorenoj u euharistijskom zajedništvu, neće se ni događati spas. Neće protiv toga pomoći ni izjava Tridentskog koncila da glavni plod Euharistije nije oproštenje grijeha nego jedinstvo između vjernika i svih zajedno s Kristom.²³ Poslije će to pokušati u Crkvi uzviknuti teolozi kao von Baader i Scheeben. Ovaj posljednji izražava to riječima Leona Velikog: »Mi postajemo ono što jedemo.«²⁴ Još snažnije to izražava kad piše, da u Euharistiji bivamo sudionici života presvetog Trojstva.²⁵

Ta zajedničarska stvarnost Euharistije još je dojmljivije izražena u euharistijskim molitvama. U njima se naglašeno moli da nas sve Duh Sveti sabere u jedno. Isti Duh koji neka posveti i darove da postanu tijelo i krv Kristova treba i nas skupiti u jedno. Ne misli se pri tome samo na vanjsku razdijeljenost kršćanstva nego na unutarnju razderanost iz koje slijedi vanjski rascjep. Posebno pak o tome govori II. vat. koncil. »Doista, liturgija kojom se osobito u božanskoj žrtvi euharistije 'vrši djelo našeg otkupljenja', u najvećoj mjeri pridonosi da vjernici životom izraze i drugima očituju otajstvo Kristovo i istinsku narav prave Crkve.« »Tako ona onima koji su vani pokazuje Crkvu kao znak uzdignut među narodima, pod kojim će se raspršena djeca Božja privoditi k jedinstvu« (SC 2). Koncil doslovno i vrlo uočljivo kaže o pripravi na euharistiju: »Vjernicima mora Crkva uvijek propovijedati vjeru i obraćenje« (SC 9). »Obnavljanje Saveza između Boga i ljudi u euharistiji privlače i podiže vjernike u neodoljivoj ljubavi Kristovoj« (SC 10). — »Zato je prvi i najpotrebniji dar ljubavi kojom nadasve ljubimo Boga i bližnjega radi Njega« (LG 42). »Hraneći se pak Kristovim tijelom u svetoj pričesti, pokazuju konkretnim načinom jedinstvo Božjeg naroda, koje se ovim sakramentom prikladno izražava i divno ostvaruje« (LG 11). »U svakoj

²¹ Usp. J. Auer, *Einheit und Frieden als Frucht der eucharistischen Mahlgemeinschaft*, München, 1960, str. 121.

²² Usp. A. Benvin, *Nedjelja kao dan Euharistije kroz povijest do danas* u BS, 1 (1970), 22 sl.

²³ »Euharistiam Salvator noster in Ecclesia sua tamquam symbolum reliquit unitatis et caritatis, quo Christianos omnes inter se coniunctos et copulatos esse voluit.« DS 1635, 1638, 1649.

²⁴ Usp. M. J. Scheeben, *Die Mysterien des Christentums*, Freiburg, 1951², str. 400.

²⁵ Isti, str. 395 sl. i 402 sl.

zajednici koja sudjeluje oko oltara pokazuje se simbol one ljubavi i 'jedinstva Mističnog Tijela, bez kojeg ne može biti spasenja'» (LG 26). Možda najjasnije Koncil govori o odgovorima Crkve na znakove vremena riječima: »Lijek protiv ateizma možemo očekivati od adekvatnog izlaganja nauke, ali jednako tako i autentičnog života Crkve i njezinih članova. Crkva naime treba da učini prisutnim i tako reći vidljivim Boga Oca i njegova utjelovljenog Sina, *neprekidnom obnovom i očišćenjem same sebe pod vodstvom Duha Svetoga*« (GS 21). Cilj Crkve je spas svih ljudi, a to je u bratstvu svih, jer je bratstvo čovjekov poziv (usp. LG 3, GS 40, 3, 92).

Iz Svetog Pisma, teoloških razmišljanja i dokumenata Crkve vidi se da je glavna crta Euharistije *koinonia, zajedništvo*. Euharistija je takvo događanje pri čemu padaju i posljednji zidovi koji se još nalaze čak i u najidealnijim oblicima ljudskog sjedinjenja, kao što su prijateljstvo i ljubav. Euharistija ne konstituira Crkvu nego realizira ono, što je kršćanin postao po krštenju.²⁶ Slično kao u sakramentu ženidbe koji se realizira u bračnoj zajednici. Euharistijsko tijelo i Crkva kao tijelo odsad žive u savezu. Oni su povezani, ali nisu identični. Jedinstvo među njima ostvaruje Duh Sveti. Duh Sveti je princip zajedništva između Boga i ljudi, između samih vjernika, te između euharistijskog i crkvenog tijela. Zato je važan čovjekov odgovor u euharistiji. Neki autori čak smatraju da bez tog odgovora nema euharistije. Ako vjernici ne primaju Kristovo tijelo i tako ne stvaraju Kristovo Tijelo, tada se euharistija ne događa.²⁷ Sveti Augustin kaže značajno: »Tko prima misterij jedinstva, a ne čuva vezu mira, ne prima misterij na svoj spas, nego kao svjedočanstvo protiv sebe.«²⁸

3. Župna zajednica

Euharistijska zajednica mora negdje imati svoje konkretno ostvarenje. To se događa u župi.

Pod župom se s pravnog stajališta manje misli na sam narod određenog teritorija, manje i na crkvu kao zgradu i na sam župni ured, nego na određeni prostor na kojem je podignut župski ured.²⁹ Narod je prema CIC-u pripadnik župe.³⁰ Župa je župnikova nadarbina i juridička osnova kanonskog prava.³¹ Ona je, pravno gledano, jedan hijerarhijski stupanj u uređenju Crkve. U pravilu zato postoje teritorijalne župe iako mogu postojati i osobne.

To je još uvijek vladajuće pravo u katoličkoj Crkvi. Crkva se dijeli po teritoriju, a ne po ljudima. Svećenik je službenik određenog teritorija. Koliko je to danas prevladano gledanje može se zaključiti iz rečenoga

²⁶ Usp. M. Schmaus, *Der Glaube der Kirche*, II, München, 1970, str. 385.

²⁷ Usp. H. J. Weber, *Eucharistie-Sakrament der Christusgemeinschaft*, u *Theol. und Phil.*, 2 (1973), 214, gdje pisac slijedeći Augustina govori o pričesti kao drugoj pretvorbi ili konsekraciji.

²⁸ PL 38, 1248.

²⁹ Usp. Kanone 454, § 3, 459, § 1, 1415 i dr.

³⁰ Usp. Kan. 216, § 3. Paroikien.

³¹ Kan 1409.

o znakovima vremena i euharistiji. Crkva danas posvuda u nas, naročito u gradovima, živi u dijaspori i stoga si ne može teritorijalno raspoređivati župu nego po tome: postoje li vjernici na određenom prostoru. A da li postoje vjernici — nije dosta da to slijedi iz matice krštenih nego iz ispovijedane vjere ljudi. Župa danas, kao u počecima, prestaje biti obuhvat teritorija. Ona postaje temeljna zajednica i jedina mogućnost da se živi pravo kršćanstvo.

U počecima kršćanstva župe su bile pojedine Crkve koje su osnivali apostoli, ali samo sadržajno gledano, ne i hijerarhijski. Njima su upravljali pojedini biskupi s prezbiterijem ili pak skup prezbitera. Pravno gledano župe nastaju najranije u biskupskim gradovima gdje se pojedini dijelovi kršćanskog grada predaju na upravu prezbiteru pod kontrolom biskupa. Tako su u Rimu u trećem stoljeću titularne crkve predavane prezbiterima, a u Aleksandriji je u 4. stoljeću okrug zvan Maroetos predan na upravljanje prezbiteru. Takav postupak dobiva pravnu potvrdu na raznim sinodama.³² U drugim dijelovima kršćanskog svijeta, na pr. sjeverno od Alpa, pojedina sela i naselja davana su na upravu prezbiteru koji biskupu obećaje stalnost i poslušnost. U 12. stoljeću uglavnom je završen razvoj pravnih formi župe. Tridentinski koncil će još odrediti da otvaranje župa i njihova podjela spada pod biskupsku vlast što konačno pravno preuzima CIC.³³

Zbog prenaglašenog pravnog aspekta redovnici i pravnici su smatrali da je župa samo ljudskog ili crkvenog izvora, a ne Božjeg. Danas je međutim jasno da se Crkva ne da potpuno ostvariti jurisdikcijskim aktima nego tek u slavljenju euharistije. Karl Rahner kaže u tom smislu: »Crkva kao događaj je nužno mjesna zajednica i zato je župa prvotno ostvarenje Crkve kao događaja.«³⁴ Gdje god vjernici slave euharistiju, oni moraju doći zajedno na jedno mjesto. Crkvu ne stvara pravna norma nego vjera u Isusa Krista, a taj skup vjernika onda traži da se učvrsti i pravnom normom. Crkva se ne stvara izvana, nego se ona začinje u srcima onih koji povjeruju. Crkva kao župa ima dakle svoj izvor u Bogu, u Isusu Kristu, ukoliko je ona prvotno okupljanje ljudi u ljubavi presvetog Trojstva. Nije Crkva tamo prisutna gdje je prezbiter ili biskup bez zajednice, nego tamo gdje je zajednica na čelu s prezbiterom ili biskupom. A zajednicu ne stvara biskup pravnim aktom, nego svojom propovijedi o Isusu Kristu počinje okupljati one koje Duh Sveti preporuča i potiče na novi život u vjeri u Isusa Krista.

Kao što su u počecima apostoli bili na čelu pojedinih konkretnih zajednica, a poslije biskupi, tako su danas prezbiteri na čelu istih konkretnih zajednica. U početku je to bila potpuna Crkva i zato je sv. Pavao mogao pisati na pr. »Crkvi Božjoj u Korintu«. Jednako tako danas možemo župu nazvati i Crkvom. Župa je konkretna mjesna Crkva.³⁵ Biskupi

³² Usp. Sinode: u Elviri 306. g., Arlesu 314, Rimu 402, Toledu 693. Mainzu 813.

³³ Kan. 216. Usp. E. Isele, *Pfarrei* u LThK, 8, 398—403.

³⁴ Usp. Isele, u LThK, 8, 403.

³⁵ Nisu to redovničke i njima slične zajednice, jer im nedostaje unutarnji i vanjski egzistencijal za rađanje za Crkvu i rast kako bi bili samostalna Crkva. Oni su grupe koje unutar župe ostvaruju određeni aspekt Crkve i zajedništva.

danas nemaju konkretne mjesne Crkve nego oni nadgledavaju i okupljaju u jedno sve mjesne Crkve, kao što papa okuplja i nadgleda čitavu Crkvu Božju.³⁶ Crkva ne postoji in abstracto nego samo u konkretnom ostvarenju. Crkva se zato ostvaruje i rađa u župi. Drugdje ona i ne postoji. Ne postoji ljubav ukoliko je samo ideja, kao što ne postoji neko apstraktno univerzalno zajedništvo, nego je ljubav tamo gdje su ljudi koji se ljube i zajedništvo je tamo gdje su ljudi okupljeni. Univerzalna Crkva zato nije skup lokalnih zajednica, nego je u svakoj lokalnoj zajednici prisutna univerzalna Crkva. Univerzalna Crkva se ostvaruje u mjesnoj Crkvi. U njoj je sav život čitave Crkve. Nije zato mjesna Crkva samo neko predstavljanje neke opće Crkve, jer opća Crkva ne postoji za sebe kao nešto neovisno od konkretnih mjesnih Crkava, nego je ta mjesna zajednica opća Crkva, u njoj je stvarnost opće Crkve, u njoj je, i zato i u njezinim molitvama, prisutan papa i biskupi i vjernici svih zajednica, ali opet ne kao neke druge Crkve nego kao ista univerzalna Crkva ostvarena na određenom mjestu okupljanja oko euharistije. Ali opet ne bilo kakvog okupljanja oko oltara, nego okupljanja onih koji su se u živoj župnoj zajednici preporodili ne jeftinim i formalnim primanjem krštenja i drugih sakramenata, nego stvarnim moralnim i intelektualnim preporodom počeli živjeti jedan novi život potpomognuti i kontrolirani zajednicom. Katolička i protestanska egzegeza se slažu u tome da je ekklesia za sv. Pavla istodobno mjesna i opća Crkva. Jedna mjesna zajednica ne nastaje podjelom opće Crkve, kako bi to htio pravni aspekt, ali se isto tako opća Crkva ne gradi na pojedinim zajednicama, nego između toga već od početka postoji indentitet. Sv. Pavao se grčevito bori protiv razdora unutar Crkve ali isto tako od izolacije od sveopće Crkve.³⁷

Župa je posljednja redukcija Crkve, a ne vjernik ili obitelj.³⁸ Iz tog jasno proizlazi da kršćanstvo nije i ne može biti individualno religiozno doživljavanje. Religiozan čovjek može sam proživljavati svoj odnos prema Bogu. Kršćanin se ne može biti bez uključenja u zajednicu. I onda kad je sam u molitvi i muci ili radosti kršćanin nije sam, i to ne samo u tom smislu da je Bog s njime, nego da je i Crkva s njime. On to čini u ime zajednice i za zajednicu. Tako kršćanstvo po Crkvi nadilazi i otkupljuje religioznost od njezina egoizma i individualizma. Svaka religija je zakon i određeno robovanje neosobnom zakonu. U kršćanstvu su Duh i istina jedini zakon, a to znači ljubav. A ljubav ne može biti neosobna. Zato treba naglasiti da nije bilo kakva intelektualistička vjera ili bilo kakav skup na euharistiji odmah i Crkva. Euharistija je doduše sakramentalna prisutnost čitave stvarnosti Isusa Krista i čitava spasonosnog događaja. Ali to je tek ponuda sa strane Boga. Njoj mora doći čovjekov odgovor da bi došlo do zajednice i Crkve. Zajednica je međusobno događanje spasa i ljubavi između Boga i čovjeka. Za primanje euharistije je tako nužna priprava, inače se jede i pije sebi osuda (usp. 1 Kor 11, 29). Tu nastaju kratki spojevi u našem shvaćanju Crkve. Smatramo, s pravom,

³⁶ Usp. Z. Bono Šagi, *Odnos župne zajednice i nedjeljnog liturgijskog skupa*, u BS, 1 (1970), 41. Autor dosta oprezno još iznosi problematiku odnosa biskupije i župe zaključujući isto.

³⁷ Usp. E. Walter, *Pfarrei (theologisch)*, u LThK, 8, 403—406.

³⁸ Usp. Chan. P. Glorieux, *L'église à l'oeuvre. Du dogme de l'église à la vie paroissiale*, Montréal, 1942, str. 176. sl.

da se euharistija ne može slaviti bez unutarnjeg obraćenja i bez temeljitog poznavanja te stvarnosti. Zato pretpostavljamo da gdje god je euharistija da odmah automatski sigurno postoji i poznavanje. A baš to nije istina. Naše župe su u rijetkim slučajevima doista temeljne zajednice. Župa mora odgojiti čovjeka. Želimo li imati svjesnu zajednicu, treba se krstiti već obraćen čovjek, onaj koji je odbacio svoj nemoralni život, koji se stubokom izmijenio kroz spoznaju da jedino uz Isusa Krista ostvaruje život dostojan čovjeka i vječni život. On zato svjesno stupa u zajednicu vjernih kako bi njegovo početno obraćenje moglo izrasti u spoznaji i moralnoj obnovi. Takav čovjek postaje slobodan, od sebe i od ljudi. No, to se ne može bez zajednice koju taj čovjek pozna i koja njega pozna. Prema tome može slaviti i euharistiju među ljudima za koje zna da žive Kristov život u svom obraćenju. Biti kršćanin znači stupiti u novu stvarnost, dosad čovjeku nepoznatu. A za koracanje u toj stvarnosti treba pomoć subraće. Kroz njihovo svjesno okupljanje vidi on i doživljava Isusa Krista.

U svim našim razgovorima ovo se propušta kao nešto nemoguće ili nevažno. Ili pak to prepuštamo svecima, ili smatramo istovjetnom milost kao dar od Boga s našim prihvaćanjem ili odbacivanjem te milosti, ili pak, što je često, svaku milost smatramo odmah »*gratiam superabundantem*«. U tom kontekstu se, naravno, izgubio smisao pripadnosti zajednici vjernika, i pitanje udaljavanja iz te zajednice ili ekskomunikacije. Mi pripadnost apstrahiramo od tijela i svjesnog pripadništva i time umanjujemo ili poništavamo stvarnost utjelovljenja. Ekskomunikaciju pak poznajemo samo u pitanju krive nauke ili javnih tvrdokornih grešnika. No, danas su najveći grijesi propusta, da nitko od vjernika ne pripada čitavim bićem Isusu Kristu pa prema tome ni Crkvi. Nastaje pitanje: držimo li Isusa Krista još Bogom ili...? Ako je on Bog, onda ga treba slijediti do kraja, onda se ne mogu s njegovim zahtjevima praviti kompromisi i naše mudre interpretacije.

Dva su dakle stožera oko kojih se gradi Crkva. To su vidljivo i nevidljivo jedinstvo zajednice. Nevidljivo je izraženo u unutarnjem obraćenju koje nas u euharistiji vodi do sjedinjenja s drugima. Vidljivo pak nužno slijedi iz ovog nevidljivog. To je okupljanje zajednice i njezino vodstvo od hijerarhije. Duh Sveti i ljudi tvore i vode zajednicu. Samo vidljiva zajednica može Krista učiniti *vidljivim*. No ta vidljiva zajednica mora biti skup radikalno obraćenih pojedinaca Isusu Kristu, da bi mogla pokazati *Krista*. Tako se može govoriti o župi kao o Tijelu Kristovu, i to ukoliko je tu Krist kolektivna osobnost sjedinjenih u ljubavi Duha Svetoga i ukoliko je tako župa Kristovo utjelovljenje u povijesti.

Ovdje ujedno treba naglasiti poslanje Crkve u svijetu. Ona može ljudima pomoći i u ostvarivanju zemaljskih ciljeva. No, ona je jedina mogućnost da se ljudi spase, da osmisle egzistenciju, da se posvema oslobode i postanu ljudi. Ona je jedina mogućnost da ljudi postanu dionici božanskog života. Ona je tako jedina alternativna čovječanstva. No, zato je i obraćenje jedina alternativna Crkve.³⁹ Budući da je pak župa (konkretizacija Crkve, to onda mora i obnova započeti u župi.

³⁹ Glorieux ne vidi radikalno drugačiju i važnu ulogu Crkve. Usp. *L'église à l'oeuvre*, str. 183.

4. Zaključak

Iz svega rečenoga vidimo da se govor znakova našeg vremena i glas Evanđelja i Tradicije unutar župnog shvaćanja i euharistije podudaraju. Znakovi vremena jasno govore da nismo dosljedno prihvatili Crkvu niti euharistiju. Problem dakle nije svijet, niti Evanđelje kao ponuda, nego je problem naša vjera. Nije problem poziva, nego odgovora. I to opet ne odgovora kao shvaćanja — mi, evo, znamo sve — nego problem koracanja po tome shvaćanju. Tu je problem neprestanog prisutnog ostatka. Nakon svih razgovora i dobre volje ostaje još samo da krenemo svom radikalnošću u novi život. A to se ne događa. Problem je u tome što nemamo evanđeoskih župa. Nemamo zajednica gdje bismo mogli vidjeti kako se sasvim drugačije slavi euharistija, kako se prepoznaju znakovi vremena i kako se hrabrosti sve izgubiti i živjeti do kraja za druge, gdje bi se vidjela prisutnost Isusa Krista i nepokolebljivo koracalo prema nebeskom Jeruzalemu. Naše su župe previše administrativne, a premalo euharistijske. U njima postoji vanjsko, ali ne i unutarnje jedinstvo. Imamo često okamine, a ne žive zajednice. Našem kršćanstvu danas nedostaje duša, nedostaje mu odvažnost. Našoj vjeri manjka odskok od zemlje, kako bi se počelo živjeti od onoga što je neopipljivo i nevidljivo, ali još stvarnije od zemlje na kojoj živimo. To nije problem shvaćanja nego hoda, ne teorije nego prakse. To je problem prvog odlučnog zakoračaja.